

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ JAUNESNIO NEGU ŠEŠIOLIKOS METŲ AMENS VILIOJIMĄ PROBLEMATIKA

Veronika Matiušovaite¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.31.6>

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama jaunesnių nei šešiolikos metų asmenų viliojimo baudžiamosios atsakomybės problema Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės kontekste. Aptariama, kaip ši nusikalstama veika įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, kokie praktiniai iššūkiai kyla taikant BK 152¹ straipsnį ir kokios yra šios normos aiškinimo bei taikymo ribos. Atskleidžiama, ar šis LR BK reglamentuotas straipsnis yra pakankamai efektyvus ir aiškus. Tyrimas rodo, kad viliojimas dažnai yra sunkiai atribojamas nuo kitų seksualinio pobūdžio veikų, todėl atsiranda sunkumų tiek ikiteisminio tyrimo, tiek teismo nagrinėjimo metu.

Straipsnyje taip pat gilinamasi į viliojimo sampratą, jos formavimosi prielaidas, jos efektyvumą, aiškumą bei šios veikos atribojimą nuo kitų seksualinio pobūdžio veikų – rengimosi išžaginti ar seksualiai prievartauti, išžaginimo, seksualinio prievartavimo. Nagrinėjamas viliojimo apibrėžimas mokslinėje literatūroje bei tarptautiniuose dokumentuose. Apžvelgiamas viliojimo reiškinys ir Europos Sąjungos teisės kontekste, akcentuojant direktyvą 2011/93/ES ir Lanzasotės konvenciją, kurios įpareigoja valstybes kriminalizuoti ne tik fizinius veiksmus, bet ir pasirengimą juos įvykdyti, įskaitant manipuliacinį ryšio su vaiku užmezgimą.

Straipsnyje paminima, kad Lietuvoje susiduriama su viliojimo kvalifikavimu ir įrodymų interpretavimo sunkumais. Lyginant su užsienio šalimis - Jungtine Karalyste, Ispanija ar Vokietija, matyti, kad Lietuvos teisinis reguliavimas yra siauresnis, mažiau apimantis ir nepritaikytas šiuolaikinėms grėsmėms skaitmeninėje erdvėje. Straipsnyje siūloma peržvelgti BK 152¹ straipsnio formulotę, išplėsti jos taikymo ribas, įtraukti platesnę viliojimo sampratą, kuri leistų efektyviau apsaugoti nepilnamečius nuo išnaudojimo tiek fizinėje, tiek virtualioje aplinkoje. Tyrimas patvirtina, kad esamas reguliavimas neužtikrina realios vaikų apsaugos ir reikalauja teisėkūros korekcijų.

¹ Autorė yra Vytauto Didžiojo universiteto studentė. Straipsnis parengtas konferencijoje pristatyto pranešimo pagrindu.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Viliojimas, skaitmeninė erdvė, baudžiamoji atsakomybė, tarptautiniai įsipareigojimai.

SANTRUMPOS

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
ES – Europos Sąjunga
JT Vaiko teisių konvencija - Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencija
JK - Jungtinė Karalystė
LR – Lietuvos Respublika
UNICEF - Jungtinių Tautų vaikų fondas

IVADAS

Vaikai yra laikomi viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių, juos siekiama apsaugoti nuo netinkamo turinio, prieigų internete, seksualinio išnaudojimo, ypač viliojimo atveju, tad išlieka būtinybė mažinti nusikaltimų skaičių ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu². Su viliojimu vis dažniau susiduriama skaitmeninėje erdvėje, būtent tose platformose, kur vaikai gan aktyviai veikia be suaugusiųjų priežiūros. Europos Sąjungos institucijos ir tarptautinės organizacijos nuolat pabrėžia, kad vaikų apsauga internete yra vienas iš prioritetinių kovos su elektroniniais nusikaltimais tikslų, todėl nuo 2012 metų buvo priimta pirmoji Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto (VGI), skirta kurti saugesnę skaitmeninę aplinką nepilnamečiams. Kasmet stebima tendencija, jog vis jaunesni vaikai ima aktyviai naudotis technologijomis, tad nepilnamečių skaičius socialiniuose tinkluose per pastaruosius dešimt metų labai išaugo³. Taip pat šiuolaikinės technologijos, ypač socialiniai tinklai, suteikia naujų, platesnių bei lengvesnių galimybių prieiti nusikaltėliams prie nepilnamečių.

Vaikų viliojimas realiame gyvenime ir internete ne tik sukelia tiesioginę grėsmę saugumui, bet ir rimtų psichologinių pasekmių. Jungtinių Tautų vaikų fondas 2023 metų ataskaitoje akcentuoja, jog vaikai, tapę šių nusikaltimų aukomis, dažnai patiria ilgalaikius psichologinius ir sveikatos sutrikimus, tokius kaip nerimą ir depresiją, socialinę izoliaciją ar sunkumus užmezgant santykius ateityje⁴. Šie padariniai ateityje gali turėti reikšmingą įtaką aukų gyvenimuose, tačiau pasekmės matomos gali būti ir plačiojoje visuomenėje, nes neretai tokie asmenys susiduria su mokymosi sunkumais, sumažėjusia profesine motyvacija ar net didesne rizika vėliau tapti smurto

² European Institute for Gender Equality, *Combating Cyber Violence against Women and Girls: Developing an EU Measurement Framework*, (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025);

³ Sarah Marsh, *Fifteen Times More Child Sexual Abuse Material Found Online Than 10 Years Ago*, (The Guardian, 2021 11 13);

⁴ UNICEF, *Fast Facts: Violence Against Children Widespread, Affecting Millions Globally*, (2024 11 04);

ar išnaudojimo aukomis⁵. Pasak Europolo 2024 metų ataskaitos, vaikų seksualinio išnaudojimo internete, tame tarpe ir viliojimo atvejų, skaičius per pastaruosius metus sparčiai išaugo, o didžioji dalis jų yra susijusi su viliojimu bei ilgalaikėmis manipuliacinėmis schemomis⁶. Tokie rodikliai sudaro prielaidas svarstyti, ar įprastinės baudžiamosios teisės normos yra pakankamos kovojant su šia problema. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 152¹ straipsnis įtvirtina atsakomybę už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą, tačiau pastebėtina, kad aptariamas reguliavimas nėra pakankamai aiškus, nes sunku rasti ribą tarp socialinio bendravimo ir nusikalstamos veikos padarymo. Taip pat kyla sunkumų aptariamą nusikaltimą atriboti nuo kitų seksualinio pobūdžio veiksmų, nes viliojimą sudarantys veiksmai gali sudaryti ir rengimosi išžaginti ar seksualiai prievartauti požymius. Moksliniame diskurse siūloma keisti BK 152¹ straipsnio formulotę į aiškesnę, nes tokiu atveju praktikoje būtų išvengiama teisinių neaiškumų ir netinkamo šios normos taikymo. Teisės saugos institucijos, neturėdamos teisinio aiškumo, negali tinkamai atpažinti ir ištirti šių nusikaltimų, ypač, kai veikos vykdomos naudojant anonimiškumo galimybes internete. Be to, yra keliamas klausimas dėl sankcijų proporcingumo, nes šiuo metu įtvirtintos bausmės (laisvės atėmimas iki vienerių metų ar alternatyvios bausmės) nėra adekvačios sukeltiems padariniams, kuriuos tokio pobūdžio nusikaltimai sukelia vaikui. BK 152¹ straipsnio taikymas praktikoje yra ribotas, nes praktikoje dažniausiai taikomos kitos nusikalstamos normos, kaip išžaginimas (BK 149 str.) arba seksualinis prievartavimas (BK 150 str.). Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, per 2024 metus Lietuvos Respublikoje užregistruotos tik dvi nusikalstamos veikos, susijusios su BK 152¹ straipsniu, o 2023 metais nebuvo užregistruota nė vienos nusikalstamos veikos. Šie duomenys kelia pagrįstą abejonę dėl normos taikymo praktikoje ir sudaro prielaidas diskutuoti dėl reguliavimo tinkamumo nagrinėjamu atveju.

Straipsnyje, tiriant jaunesnių nei šešiolikos metų asmenų viliojimo problematiką bei baudžiamosios atsakomybės už šios veikos reglamentavimą, taikyti keli mokslinio darbo metodai: aprašomasis, loginės analizės, lyginamosios analizės ir teisės aktų analizės metodai.

Aprašomasis tyrimo metodas taikytas siekiant apžvelgti bei sistemaiškai pateikti baudžiamosios atsakomybės už jaunesnių nei šešiolikos metų asmenų viliojimą teisinį reglamentavimą Lietuvoje. Šis metodas taip pat padėjo atskleisti su tema susijusių teisės aktų bei mokslinių tyrimų turinį nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.

Lyginamoji analizė buvo sistemaiškai taikoma vertinant Lietuvos ir užsienio valstybių (Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Ispanijos) teisinį reguliavimą, siekiant nustatyti esamus skirtumus, privalumus, įvertinti kitų šalių baudžiamosios teisės patirtį bei galimą pritaikomumą Lietuvos teisės sistemoje. Šios valstybės pasirinktos dėl jų tinkamo reguliavimo įtvirtinimo pritaikant ir įgyvendinant tarptautinius Europos Sąjungos teisės aktus šioje srityje.

⁵ Ten pat.

⁶ Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024*, (2024 07 26);

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ JAUNESNIO NEGU ŠEŠIOLIKO METŲ ASMENS VILIOJIMĄ: TEORINIAI ASPEKTAI

Vaikų viliojimas – viena iš labiausiai XXI amžiuje paplitusių visuomenės problemų, kuri dėl sparčios technologinės pažangos ir augančių galimybių internete įgauna vis sudėtingesnes formas ir reikalauja vis didesnio visuomenės bei institucijų dėmesio. Apžvelgiant mokslinius tyrimus ir teisės doktrinas, yra keliamos viliojimo sampratos, kurios padeda suprasti tiek psichologinę, tiek pačios veikos – viliojimo – reikšmes.

Tomas Girdenis, Jolanta Zajančauskienė ir Aleksandr Segal atliktame tyrime nustatė, kad Lietuvoje formuojama nenuosekli teismų praktika bausmės už seksualinius nusikaltimus prieš vaikus skyrimo atveju⁷. Atlikę dviejų seksualinio pobūdžio nusikaltimų veikų, nukreiptų prieš vaikus (jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkimo ir seksualinio prievartavimo) atribojimo lyginamąją analizę, autoriai pažymėjo, kad yra svarbu atkreipti dėmesį ne tik į patį sąlyčio pobūdį, bet ir į psichologinio poveikio pobūdį, į kurį įeina viliojimo sąvoka⁸. Buvo pažymėta, kad, sprendžiant dėl atsakomybės už seksualinį prievartavimą ir jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkimą, reikia atkreipti dėmesį į abu kriterijus dėl padaryto poveikio aukai⁹. Nesant kryptingos teismų praktikos bei nuoseklumo, galimi neteisingi teismo sprendimai, neatsižvelgiant į aukos patiriamą žalą¹⁰.

Panašios išvados pateiktos ir Vidos Kilikevičienės ir Ievos Viltrakytės atliktame tyrime apie seksualinius nusikaltimus prieš vaikus ir paauglius Lietuvoje. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad seksualinė prievarta prieš vaikus nėra retas reiškinys¹¹. Jos pabrėžė, kad Lietuvoje smurtas, prievarta ir agresija prieš vaikus taikoma nuo mažų dienų, tiesiog visuomenėje prievartos atvejai oficialiai yra neigiami¹². Nors šis tyrimas buvo atliktas prieš daugiau nei dešimtmetį, jo problemos dėl seksualinių nusikaltimų ir aukų skaičiaus išliko iki šių dienų.

Tuo tarpu užsienio mokslininkų darbai atskleidžia platesnį, tarptautinį šios problemos spektrą. Beatriz Benavente, Diego A. Díaz-Faes, Lluís Ballester ir Noemí Pereda atliko sisteminę vaikų seksualinio išnaudojimo Europoje analizę¹³. Tyrime nurodoma, kad visoje Europoje stinga vieningos, veiksmingos ir nuoseklios teisinės sistemos, kuri efektyviai užtikrintų vaikų apsaugą¹⁴. Taip pat autoriai atkreipė dėmesį, kad esant opiai problemai visoje Europoje, trūksta tyrimų, analizuojančių šį klausimą bei duomenų bazės, kurioje būtų galima fiksuoti šio pobūdžio

⁷ Tomas Girdenis, Jolanta Zajančauskienė ir Aleksandr Segal, *Jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkimo ir seksualinio prievartavimo atribojimo problemos Lietuvos teismų praktikoje*, Jurisprudencija 29, Nr. 1 (2022): 106–121;

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Vida Kilikevičienė, Ieva Viltrakytė, *Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus ir paauglius Lietuvoje*, visuomenės sveikata 22, Nr. 2 (2012): p. 12-19;

¹² Ten pat.

¹³ Benavente, Beatriz, Diego A. Díaz-Faes, Lluís Ballester, ir Noemí Pereda, *Commercial Sexual Exploitation of Children and Adolescents in Europe: A Systematic Review*, Trauma, Violence, & Abuse 23 (5), (2021): 1529–1548;

¹⁴ Ten pat.

nusikaltimus¹⁵. Sisteminėje apžvalgoje mokslininkai mini, kad visuomenės švietimas yra būtinas bei galintis pagerinti situaciją, jei bus supažindinama su nusikaltimų prieš vaikus grėsmėmis ir prevencijos priemonėmis¹⁶.

Teisinio reguliavimo spragų egzistavimą patvirtina ir tyrimai iš kitų šalių. Pavyzdžiui, G. Aswathy Prakash, Asha Sundaram ir B. Sreeya nustatė, kad Indijoje esamose teisės normose nėra numatomos atsakomybės kaltininkams už nusikalstamų veikų atlikimą interneto platformose¹⁷. Ši problema teisiniame reguliavime neįpareigoja aktyviai kovoti, todėl tai yra viena iš priežasčių, kodėl nėra pranešama apie veikų atlikimą¹⁸. Panašias problemas pastebėjo ir Hannabeth Franchino-Olsen, analizavusi vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą. Ji pateikė kritikos dėl duomenų rinkimo sistemos, pažymėdama, kad JAV duomenų bazėse nėra vieningumo ir efektyvumo, nes skirtingos institucijos naudoja skirtingus aukų identifikavimo būdus, o tai nesuteikia tikslumo apie nepilnamečių asmenų situaciją, siejant su seksualiniu išnaudojimu¹⁹. Taip pat autorė paminė, jog daugumą aukų net nesuvokia, jog jos yra išnaudojamos, todėl nėra pranešama apie veikas, dėl ko būtent tokios situacijos skatina skleisti informaciją ir su ja supažindinti visuomenę apie galimus nusikaltimus prieš vaikus, atkreipiant dėmesį ne tik į naudojamus nusikaltėlių būdus, bet ir į atpažinimo kriterijus²⁰.

Apie kibernetinius seksualinio pobūdžio nusikaltimus kalbėjo Kyung-Shick Choi ir Hannarae Lee, jie pabrėžė, jog šio pobūdžio nusikaltimai ypač yra susiję su vaikais ir tai tapo rimta problema COVID-19 pandemijos laikotarpiu, nes tuo laikotarpiu ir po jo buvo pastebėtas didelis technologijų palengvintų nusikaltimų prieš vaikus skaičiaus augimas²¹. Seksualinio pobūdžio nusikaltimai dažnai yra nukreipiami į pažeidžiamus vaikus, kurie gali nesuvokti savo aukos statuso, todėl mažėja tikimybė, kad jie praneš apie incidentus atitinkamoms institucijoms²².

Andrejs Vilks atliktame tyrime išsamiai analizavo vaikų seksualinio išnaudojimo formas skaitmeninėje erdvėje. Autorius pabrėžia, kad tokio pobūdžio nusikaltimai dažnai nėra lengvai pastebimi ir randama aiškinimo trūkumų²³. Tyrime minima, kad nepilnamečių viliojimas neretai prasideda virtualioje erdvėje, naudojant socialinius tinklus.

Pastebima, kad tiek Lietuvoje, tiek tarptautiniu mastu teisinė sistema kovoje su seksualinio pobūdžio nusikaltimais prieš vaikus internete nėra pakankamai veiksminga, trūksta nuoseklaus teisės aktų taikymo, aiškių normų ir institucijų tarpusavio bendradarbiavimo. Taip pat išvelgiama, kad teismų praktika, susijusi su jaunesnių nei šešiolikos metų asmenų viliojimu, nėra nuosekli – analogiškai atvejai yra kvalifikuojami skirtingai, taikant skirtingas baudžiamosios atsakomybės normas. Trūksta pasitikėjimo institucijomis bei žinių apie nusikaltimų atpažinimą

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Hannabeth Franchino-Olsen, *Vulnerabilities Relevant for Commercial Sexual Exploitation of Children/Domestic Minor Sex Trafficking: A Systematic Review of Risk Factors, Trauma, Violence, & Abuse* 22, nr. 1 (2021): 99–111;

²⁰ Ten pat.

²¹ Kyung-Shick Choi ir Hannarae Lee, „*The Trend of Online Child Sexual Abuse and Exploitations: A Profile of Online Sexual Offenders and Criminal Justice Response*,“ *Journal of Child Sexual Abuse* 33, nr. 6 (2024): 804–823;

²² Ten pat.

²³ Andrejs Vilks, „*Cybercrime and Sexual Exploitation of Children in e-Environment in the Context of Strengthening Urban and Rural Security*,“ *SHS Web of Conferences* 68, 01010 (2019);

prieš vaikus, kas lemia aukų nesikreipimą ir nepranešimą apie atliktas nusikalstamas veikas. Kovai su šiomis problemomis būtina aiški bei nuosekli teismų praktika, teisės normų pildymas bei koregavimas ir visuomenės teisinis švietimas.

Baudžiamosios atsakomybės už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą susiformavimo prielaidos

Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą įtvirtinta Lietuvoje, siekiant įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus ir užtikrinti vaikų apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo. Vaikų apsauga didesnio dėmesio sulaukė XX amžiaus pradžioje, 1924 metais, kai buvo priimta Ženevos Vaiko teisių Deklaracija, tapusi reikšmingu pamatu vystantis vaikų apsaugos sistemos. Tai buvo pirmasis tarptautinis dokumentas vaiko teisių apsaugos srityje, sudarytas iš penkių straipsnių, kuriuose buvo surašytos suaugusiųjų pareigos vaikui²⁴. Vėliau buvo priima Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Vaiko teisių deklaracija. Ja pirmą kartą tarptautiniu lygmeniu buvo ne tik praplėstos vaikų teisės į lygiateisiškumą, nediskriminavimą, socialinę apsaugą, mokslą, specialią apsaugą ir kt., bet ir paminėtas geriausių vaiko interesų principas, kuris įpareigojo teisės aktuose prioritetu laikyti geriausius vaiko interesus²⁵. Tai reiškia, kad vaiko teisės buvo pradėtos vertinti kaip neatsiejama dalis nuo žmogaus teisių, o valstybės įpareigtos priimti tokius teisės aktus, kurie atitiktų vaiko poreikius ir užtikrintų jo saugumą. Šis vaiko interesų principas tapo svarbiausiu orientaciniu kriterijumi formuojant vaikų apsaugos politiką nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Dar vėliau sekė Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencija. Tai svarbiausias tarptautinis teisinis dokumentas vaiko teisių apsaugos srityje²⁶. Šis dokumentas įtvirtino ne tik vaiko sampratą, vaikų teises, bet ir jų apsaugos principus bei suformulavo valstybių teisinius įsipareigojimus vaiko teisių apsaugos srityje²⁷. Lyginant su prieš tai priimtais dokumentais, pastebimi reikšmingi pokyčiai – JT Vaiko teisių konvencijoje pirmą kartą apibrėžta „vaiko“ sąvoka, aiškiai pažymėta valstybių atsakomybė už vaiko apsaugą nuo smurto ir išnaudojimo, taip pat, priešingai nei ankstesniuose aktuose, buvo įtvirtintas teisinis privalomumas. Lietuva, ratifikavusi JT Vaiko teisių konvenciją²⁸, įsipareigojo apginti vaikus nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto²⁹ bei ginti nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų³⁰. Taigi Lietuva, sureagavusi į tarptautinius įsipareigojimus, prisijungė prie siekio, prioritetine tvarka, užtikrinti vaikų apsaugą ir įtvirtino atitinkamą teisinį reguliavimą, kuriuo siekiama užkirsti kelią smurtui ir seksualiniam išnaudojimui vaikų atžvilgiu. Būtent šis įsipareigojimas tapo pagrindu vėlesniems teisėkūros procesams.

Kiek vėliau, Europos Taryba priėmė Konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos (kitai vadinama Lanzarotės Konvencija). Lyginant šią konvenciją su ankstesniais dokumentais, ji išsiskyrė detalumu ir praktiniu aspektu. Joje buvo aiškiai įtvirtinti reikalavimai valstybėms kriminalizuojant tam tikras seksualinio pobūdžio veikas,

²⁴ Odeta Intė, Agnė Tvaronavičienė, Dalia Vasarienė, *Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo metodinis vadovas*, (Vilnius, 2024), p. 18.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Visuotinė Lietuvių enciklopedija;

²⁸ Ten pat.

²⁹ Vaiko teisių konvencija (1990), 19 str.;

³⁰ Vaiko teisių konvencija (1990), 34 str.;

net tada, kai fizinis kontaktas neįvyksta³¹. Šį reikšmingą dokumentą ratifikavusi Lietuva įsipareigojo kriminalizuoti vaikų viliojimą, siekiant užkirsti kelią situacijoms, kai suaugęs asmuo per informacines technologijas siekia susitikti su vaiku, turėdamas seksualinį tikslą³². Taip pat, 2011 metais papildomai buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuri įpareigojo visas Europos Sąjungos nares kriminalizuoti suaugusių asmenų bandymus susitikti su vaikais. Šioje direktyvoje nurodoma, jog už tyčinius veiksmus, informacinėmis ir ryšių technologijomis, pasiūlius vaikui susitikti siekiama jį seksualiai išnaudoti ir jeigu po tokio pasiūlymo imamasi konkrečių veiksmų susitikimui įgyvendinti, įsipareigojama imtis būtinųjų baudžiamųjų priemonių³³. Šia direktyva yra pažymima, jog nusikalstama veika yra laikomas pats viliojimo veiksmas. Taigi šie priimti dokumentai parodė labai aiškią Europos poziciją dėl siekio kriminalizuoti elgesį dar prieš faktinį seksualinio išnaudojimo veiksmą, siekiant užtikrinti efektyvią vaikų apsaugą nuo kylančių grėsmių, įskaitant ir tas, kurios susijusios su technologijų panaudojimu.

Lietuva, įgyvendindama tarptautines nuostatas, siekdama užtikrinti ankstyvosios pagalbos priemones dar neįvykus tiesioginiam seksualiniam išnaudojimui, atsižvelgiant į grėsmių pobūdį ir vaikų pažeidžiamumą virtualioje erdvėje, atskiru įstatymu Nr. XII-776³⁴ papildė Baudžiamąjį kodeksą 152¹ straipsniu, kuriame įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė pilnamečiam asmeniui, kuris pasiūlė jaunesniam negu šešiolikos metų asmeniui susitikti seksualiniais tikslais bei po pasiūlymo ėmėsi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų³⁵. Nors Lietuvoje buvo įgyvendinti pagrindiniai ES ir Europos Tarybos reikalavimai, vis dėlto praktikoje pastebima, jog ši norma nėra taikoma dažnai ir jos aiškinimas kelia nemažai klausimų. Ši nuostata yra kritikuojama kai kurių mokslininkų dėl jos siaurumo ar formalumo, nes ne visos pavojingos situacijos prieš vaikus patenka į šios normos taikymo sritį, kas reikalauja platesnio reguliavimo vertinimo. Pavyzdžiui, Paula Jalinskaitė savo peticijoje siūlė peržiūrėti viliojimo normos aspektus, atsižvelgiant į technologijų keliamas grėsmes.

Tarptautiniai dokumentai – nuo Ženevos deklaracijos iki Lanzarotės konvencijos ir ES direktyvos – suformulavo reikšmingą vaikų apsaugos sampratą dėl seksualinio išnaudojimo. Pagrindinių principų įtvirtinimas padarė labai didelę įtaką nacionalinei teisinės sistemos raidai. Lietuvai atliepiant įsipareigojimus, 2014 metais į baudžiamąjį kodeksą įtraukė naują normą, kuri kriminalizuoja jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą, tačiau jos efektyvumas, sampratos stoka bei ribos su kitomis seksualinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis kelia nemažai iššūkių praktikoje.

Jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo samprata

Peržvelgus svarbiausius ir pagrindu tapusius viliojimo kriminalizavimo dokumentus, aktualu peržvelgti pačio viliojimo interpretacijas mokslinėje literatūroje, kas yra laikoma šia

³¹ Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos (2012), 23 str.;

³² Ten pat.

³³ Europos parlamento ir tarybos direktyva 2011/92/ES (2011);

³⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais, 11 str.;

³⁵ LR baudžiamasis kodeksas (2003 05 01);

veika tiek lingvistine, tiek teorine prasme, kurios turi tiesioginę įtaką teisiniam reguliavimui ir praktiniam taikymui.

Lingvistiniu požiūriu viliojimo sąvoka reiškia traukti prie savęs, žavėti, kvieisti, stengtis apgaulingai gauti.³⁶ Tai reiškia, kad žodis „vilioti“ parodo asmens poveikio darymą kitam asmeniui ne jėga, o darant psichologinį ar emocinį poveikį. Šis aspektas baudžiamojoje teisėje itin svarbus, nes parodoma, jog veika gali būti atliekama ne tik per fizinį kontaktą, bet ir ilgalaikį psichologinį poveikį, kuris būdingas viliojimo atvejams internete. Viliojimas, kaip pavojinga veika, Lietuvos BK apibrėžiamas pasiūlymu susitikti turint seksualinio pobūdžio tikslų (siekiant lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą, arba išnaudoti vaiką pornografinio pobūdžio produkcijai gaminti) sąvoka. Tai parodo, jog pats siūlymas susitikti, esant seksualinio išnaudojimo tikslui, yra laikomas pakankamu pagrindu taikyti baudžiamąją atsakomybę.

Šiuo klausimu randama ir mokslininkų diskusijų dėl viliojimo veikos apibrėžimo. Dauguma mokslininkų viliojimą supranta kaip ryšio užmezgimą, siekiant išnaudojimo,³⁷ tačiau kiti mokslininkai, apibūdindami viliojimą, pabrėžia procesą, manipuliatyvų elgesį, kuriuo yra siekiama įgyti vaiko pasitikėjimą, sumažinti jo atsparumą ir paruošti jį seksualiniam išnaudojimui³⁸. Tai reiškia, kad šios sąvokos aiškinimas turi dvi kryptis – viena yra nukreipta į iniciatyvą (siūlymus susitikti), kita į psichologinį procesą, kuriuo stengiamasi paveikti auką. Antrasis aiškinimas yra atliepantis šių dienų aktualijas. Šis išnaudojimo būdas ypač matomas skaitmeninėje erdvėje, kai pasitelkiamas būtent psichologinis aspektas aukai patraukti į savo pusę.

Panašiai kalba ir Steven Colin, kuris viliojimą apibūdina kaip psichologinę manipuliacijos formą, kuri yra tikslingai nukreipiama į vaikus, bandant pakeisti jų elgesį ir suvokimą, siekiant patenkinti seksualinio pobūdžio interesus bei poreikius, aukojant vaikų gerovę³⁹. Taigi galima sakyti, kad šis apibūdinimas atspindi nuoseklią strategiją, t. y. procesą, kurio metu yra formuojamas pasitikėjimas, siekiant tikslo – seksualinio išnaudojimo. Suzanne Ost viliojimą supranta kaip procesą, susidedantį iš skirtingų sluoksnių – psichologinio, socialinio ir teisinio, kuris gali būti tyčinis, nuoseklus bei orientuotas į konkrečią seksualinio išnaudojimo baigtį⁴⁰. Taigi šis apibrėžimas atskleidžia platesnį viliojimo suvokimą lyginant su kitais, parodoma, jog nėra apsiribojama vien tik elgesiu, atskleidžiamas ilgalaikio daromo poveikio procesas vaikui. Tokia samprata yra leidžianti anksčiau pastebėti grėsmę, tačiau praktiniu atžvilgiu yra keliama iššūkių teisėsaugai, bandant nustatyti nusikalstamos veikos pradžios momentą, nes yra sudėtinga tiksliai nustatyti, kada prasideda nusikalstama veika, kai nėra aiškios ribos tarp socialinio bendravimo ir nusikalstamo viliojimo.

Esant akivaizdžiai dideliame vaikų viliojimo būdų skaičiui, ypač internete, visų jų išvardinti įstatyme neįmanoma, todėl renkamasi vartoti bendrą terminą, kaip vaiko viliojimą be pasiūlymo susitikti, kuris gali apimti įvairias situacijas (pvz., tai gali būti net tik vaiko įtraukimas į

³⁶ Lietuvių kalbos žodynas;

³⁷ Shishira Sreenivas, *What Is Sexual Grooming?*, (WebMD 2024 10 17);

³⁸ Jonie Chiu, Ethel Quayle, *Understanding online grooming: An interpretative phenomenological analysis of adolescents' offline meetings with adult perpetrators*, (Child Abuse & Neglect, June 2022, vol. 128);

³⁹ Steven Collings, *Defining and delimiting grooming in child sexual exploitation*, (2022 06 13);

⁴⁰ Ost S., *Child Pornography and Sexual Grooming: Legal and Societal Responses* (New York: Cambridge University Press, 2009), p. 32–37.;

kibernetinį ar realų seksą maloniu kvietimu, bet ir šantažo būdu, baime, prievarta)⁴¹. Toks neapibrėžtos sąvokos naudojimas praktikoje gali būti tinkamas dėl plačių galimybių taikant normą kintant nusikaltimų formoms, tačiau nesant teisinio apibrėžtumo, gali atsirasti skirtingas teisės aiškinimas, ko pasekoje norma gali būti praktikoje netaikoma, nes teismams kyla abejonių dėl veikos pavojingumo. Viliojimas galimas ir per vaiko pornografijos laikymą ar rodymą, siekiant paveikti vaiką psichologiškai, patraukiant jo dėmesį ir inicijuojant seksualinio išnaudojimo procesą.

Atsižvelgiant į tarptautinius dokumentus, tinkamiausia, kriminalizuojant viliojimą – plačioji samprata, kurioje veiksmai suvokiami kaip manipuliatyvūs ir nuoseklus procesas. Tai leistų apimti veikas, kuriose nėra fizinio kontakto, tačiau gali daryti neigiamą poveikį vaiko neliečiamumui. Siauresnės sampratos galėtų būti lengviau taikomos praktikoje, tačiau yra paliekamos realios grėsmės vaikų apsaugai, ypač kai kalbama apie virtualią erdvę. Platesnioji samprata yra efektyvesnė, ji atliepia šiuolaikinių seksualinių nusikaltimų pobūdį ir taip užtikrina veiksmingesnę vaikų apsaugą.

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ JAUNESNIO NEGU ŠEŠIOLIKOS METŲ ASMENS VILIOJIMĄ: PRAKTINIAI ASPEKTAI

Išanalizavus viliojimo sampratą, jos turinį bei teisinį įtvirtinimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, svarbu įvertinti, kaip ši norma veikia praktikoje – tiek Lietuvoje, tiek kitose užsienio valstybėse. Svarbu apžvelgti viliojimo normos struktūrą, jos atribojimą nuo kitų seksualinio pobūdžio teisės normų, kaip išžaginimas ar seksualinė prievarta, pabrėžiant veikų tikslus, pobūdį ir taikymą praktikoje. Taip pat daromos išvalgos peržiūrint ir lyginat kitų užsienio šalių įtvirtintus reguliavimus, siekiant atskleisti šios normos taikymo aktualumą, problemines vietas ir galimas tobulinimo kryptis.

Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą Lietuvoje

Ankstesniuose poskyriuose buvo atskleista, kad tarptautinės teisės aktai suformulavo pagrindą, formuluojantį vaiko apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo. Lietuva, atliepdama tarptautinius dokumentus, papildė BK 152¹ straipsniu. Tad yra svarbu peržiūrėti šią normą ir jos veikimą praktiniu aspektu, kokios yra taikymo ribos ir problemos.

Pagrindinė šios BK nusikalstamos veikos saugoma vertybė yra asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas. Ši vertybė apima laisvą žmogaus apsisprendimą intymiai santykiauti be jokio daromo poveikio, jos pažeidimas pasižymi tiek fiziniu, tiek psichologiniu aspektu. Tiesioginiu nusikaltimo objektu laikomas jaunesnio negu šešiolikos metų amžiaus vaiko seksualinis neliečiamumas, kurį siekiama apsaugoti nuo galimų išnaudojimo formų. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas siekia užkirsti kelią ne tik fiziniam kontaktui, bet ir įskaitant psichologinį

⁴¹ Gruodytė E. ir kiti, *Lietuvos Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga* (Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2021), p. 202.;

poveikį, manipuliaciją bei ankstyvą seksualinio pobūdžio dėmesį ar kontrolės siekį. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152¹ straipsnyje aiškiai nurodomas pavojingos veikos tikslas - asmens siekis lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti savo lytinę aistrą arba išnaudoti jaunesnį nei šešiolikos metų vaiką pornografinio pobūdžio produkcijai kurti. Galima svarstyti, ar toks tikslas nėra per siauras, norint užtikrinti seksualinio išnaudojimo nebuvimą, nes ši veika gali būti grindžiama ir kontrolės siekiu. Atsižvelgiant į anksčiau minėtus mokslininkų, tokių kaip S. Ost ar S. Colin, siūlymus keisti, plėsti sąvokos apibrėžimą, būtų apimami platesni išnaudojimo atvejai. JT vaiko teisių konvencijoje taip pat galima matyti platesnį tikslo interpretavimą, kuris apimtų apsaugą nuo seksualinio ir psichologinio išnaudojimo.

Nukentėjusiuoju šioje veikoje visuomet yra laikomas nepilnametis asmuo, nesulaukęs šešiolikos metų. Atsižvelgiant į tarptautinius dokumentus - Europos Tarybos Lanzarotės konvencijos 23 straipsnį, pastebima, kad vaiko amžiaus riba yra bendra (iki 18 metų), tačiau pažymima, kad valstybės pačios gali įtvirtinti konkrečias ribas, kurios buvo pasirinktos pagal šio įstatymo 18 straipsnio 2 dalį. Lietuvos įstatymų leidėjas kriminalizavo jaunesnių nei šešiolikos metų asmenų viliojimą, nustatydamas šią ribą kaip baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijų. Tokia kriminalizuota amžiaus riba gali kelti klausimą dėl jos siaurumo, nes šešiolikos – aštuoniolikos metų asmenys taip pat yra pažeidžiami, tačiau į šią teisės normą jie nepatenka. Galima daryti prielaidą, kad ši sukonkretinta amžiaus riba buvo pasirinkta siekiant aiškumo baudžiamosios teisės taikyme, t. y. derinant su amžiaus ribomis, kurios numatytos kitose seksualinio pobūdžio normose, kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas. Svarbu pažymėti, kad šios nusikalstamos veikos subjektu laikytinas pakaltinamas pilnametis, t. y. fizinis asmuo, sulaukęs aštuoniolikos metų. Toks amžiaus kriterijus leidžia atskirti pilnamečių ir nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės taikymo ribas, tačiau svarbu paminėti, kad ne visais atvejais intymūs ryšiai tarp asmenų laikytini nusikalstamais, ypač kai yra kalbama apie porų santykius. Tačiau šis amžiaus nustatymas gali kelti dvejonių dėl teisingumo, nes pilnametis asmuo (vos tik sulaukęs aštuoniolikos metų) savo brandumu nesiskiria nuo nepilnamečio (pvz. septyniolikmečio), tačiau yra labai svarbu atsargiai vertinti tokias situacijas individualiai. Vis dėlto, remiantis Lanzarotės konvencija, jos tikslas buvo užtikrinti vaikų apsaugą būtent nuo vyresnių asmenų įtakos ir galimo piktnaudžiavimo. Be to, atsakomybė už šio pobūdžio atliktą veiką gali būti taikoma ir juridiniams asmenims, jei nusikalstama veika buvo vykdoma per jų atstovus ar kitais įstatyme numatytais pagrindais.

BK 152¹ straipsnio dispozicijoje įtvirtinta veika nėra klasikinio smurtinio pobūdžio nusikalstama veika, nes jos pavojingumas pasireiškia ne fiziniu poveikiu, bet psichologiniu manipuliavimu, ryšio kūrimu bei pasitikėjimo įgijimu, siekiant seksualinio išnaudojimo. Tai reiškia, jog pats veiksmas, kaip siūlymas susitikti ir konkretūs veiksmai susitikimui įgyvendinti yra laikomi pavojingu elgesiu. Šio pobūdžio veika, žala padaroma pasirengimo stadijoje pažeidžiant vaiko saugumą, ne tik psichologinio, bet ir seksualinio pobūdžio.

Atribojant jaunesnio nei šešiolikos metų asmens viliojimą nuo kitų nusikalstamų veikų, kaip išžaginimo ir seksualinio prievartavimo, svarbu atkreipti dėmesį, kad šios veikos tarpusavyje skiriasi pagal tikslą, veiksmų formą ir jų pavojingumą. Teismų praktikoje nurodoma, kad išžaginimo ir seksualinio prievartavimo tikslas yra tenkinti asmens lytinę aistrą įstatymu draudžiamu būdu⁴², BK 149 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už lytinį santykiavimą, o BK 150 straipsnis – už kitokį lytinės aistros tenkinimą⁴³. Taip pat pažymima, kad lytinės aistros

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2013;

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-670/2007;

tenkinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusio asmens valią, esant bent vienam iš alternatyvių požymių, pvz. fizinio smurto panaudojimas⁴⁴. Viliojimo pirminis tikslas yra užmegzti ryšį ir tik įgavus pasitikėjimą seksualiai jį išnaudoti, taip pat nėra smurto panaudojimo požymio, kas mažina veikos pavojingumą. Viliojimas yra kaip pasirengimo stadija, kurios metu kaltininkas, panaudodamas psichologinę manipuliaciją, siekia užmegzti ryšį su vaiku, paruošti jį seksualiniam išnaudojimui, tačiau pats fizinis kontaktas dar nėra įvykęs⁴⁵. Tai yra pakankamai plona riba, kuri gali būti greitai ir nepastebimai peržengta, todėl ši veika gali būti traktuojama kaip rengimosi arba pasikėsینimo išžaginti ar seksualiai prievartauti stadija⁴⁶. Tuo tarpu išžagینimo ir seksualinio prievartavimo atvejais nusikalstamos veikos jau yra baigtos, kurių metu pažeidžiama ne tik asmens seksualinio apsisprendimo laisvė, bet ir jo fizinis neliečiamumas. Būtent dėl to šios veikos vertinamos pavojingumo kriterijumi, nes yra sukeliamas tiesioginė žala aukai, viliojimo atveju sąlyčio nėra, tačiau intencija į tai yra. Todėl ši norma gali padėti užkirsti kelią sunkesnių seksualinių nusikaltimų įvykdymui. Deja, praktikoje dėl ribos tarp pasirengimo ir baigtos veikos dažnai kyla kvalifikavimo sunkumų.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje Baudžiamojo kodekso 152¹ straipsnis yra realiai netaikomas. Vietoje šios veikos kvalifikavimo dažniausiai nusikalstamos veikos yra siejamos su kitomis veikomis - išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu, dėl jų aiškesnio pavojingumo požymio. Taip pat, šių nusikalstamų veikų sudėtys yra aiškiau apibrėžtos ir siejamos su akivaizdžiu pavojingumu. Dėl to nėra susiformavusios nuoseklios teismų praktikos, kuri padėtų aiškinti šios normos taikymo ribas ir ypatumus. Problema slypi ne tik nuoseklumo nebuvime, bet ir pačios normos konstrukcijoje bei jos santykyje su kitomis BK normomis. Toks praktinis trūkumas rodo būtiną reguliavimo tikslinimą, kad būtų galimybė atriboti nusikalstamas veikas ir vis dėlto apsaugoti vaikus nuo išnaudojimo. Kita vertus, galima svarstyti apie teisėsaugos institucijų atsakomybę dėl praktinio normos taikymo, tyrimų efektyvumo bei pasirengimo atpažinti netiesioginius viliojimo atvejus.

Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152¹ straipsnio taikymas kelia nemažai praktinių iššūkių. Nors ši norma buvo įtraukta atliepiant tarptautinius dokumentus ir įsipareigojimus dėl vaikų seksualinio išnaudojimo, jos įgyvendinimas praktikoje yra gan ribotas dėl neaiškaus sąvokos apibrėžimo, siauro tikslų apibrėžimo ir konkretaus amžiaus ribos nustatymo. Tai kelia sunkumų kvalifikuojant nusikalstamas veikas bei tampa sudėtinga atriboti nuo kitų nusikalstamų veikų.

Baudžiamoji atsakomybė už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą užsienio valstybėse

Vertinant nepilnamečių viliojimo baudžiamąją atsakomybę svarbu ne tik atsižvelgti į nacionalinę praktiką, bet ir palyginti ją su užsienio valstybių patirtimi. Nors Lietuvoje esančios normos taikymo pasigendama, kitose šalyse esama įvairių modelių, kaip efektyviai kovoti su nepilnamečių seksualiniu išnaudojimu, įskaitant viliojimą. Skirtingose valstybėse viliojimo samprata, jos atsakomybės ribos ir sankcijos skiriasi, tačiau visose yra kreipiamas dėmesys į

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315/2014;

⁴⁵ Veronika Matiušovaitė, *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis I* (paskaitų konspektas, Kaunas, VDU, Teisės fakultetas, 2024 m. pavasaris);

⁴⁶ Ten pat.

ankstyvąjį baudžiamąjį poveikį, siekiant užkirsti kelią sunkesniems seksualinio pobūdžio nusikaltimams prieš nepilnamečius. Kai kuriose šalyse yra taikomos specialios normos, kurios skirtos internetiniam viliojimui ir taip leidžia efektyviau reaguoti į šiuo metu esančias grėsmes skaitmeninėje erdvėje.

Jungtinė Karalystė yra viena pirmųjų šalių kriminalizavusi viliojimą kaip savarankišką veiką. Nepilnamečių viliojimas reglamentuojamas 2003 m. Seksualinių nusikaltimų įstatymo 15 skyriuje⁴⁷. Pagal šią nuostatą, kai asmuo, sulaukęs 18 metų, bando užmegzti ryšį, pagrįstą pasitikėjimu su vaiku ir turėdamas ketinimą įvykdyti seksualinį nusikaltimą, laikomas padariusiu nusikaltimą. Ši norma apima ir seksualinį viliojimą internete, kas praplečia galimybę užkirsti kelią seksualiniam išnaudojimui iki fizinio kontakto, įstatyme aiškiai yra numatytas apibrėžimas, leidžiantis teisėsaugos institucijoms tinkamai taikyti įstatymą ir išvengti skirtingos teismų praktikos. Šioje sistemoje pakankamai didelis dėmesys skiriamas pačiam viliojimo procesui, ryšio kūrimui, psichologinio poveikio darymui ir vaikų pažeidžiamumui. Už tokį pažeidimą numatyta iki 10 metų laisvės atėmimo bausmė. Toks JK modelis tapo daugumai ES valstybių pavyzdžiu.

Viena iš tokių buvo Ispanija, kuri pasinaudojo JK pavyzdžiu ir savo Baudžiamajame kodekse įtraukė naują normą. Nepilnamečių viliojimas reglamentuojamas 183 ter straipsnyje⁴⁸. Pagal šią nuostatą, asmuo, kuris per internetą ar kitas komunikacijos priemones susisieks su vaiku iki 16 metų ir siūlo susitikti, turėdamas ketinimą įvykdyti seksualinį nusikaltimą, laikomas padariusiu nusikaltimą. Ši formuluotė labai panaši į Lanzarotės konvenciją ir Lietuvoje įtvirtintą 152¹ straipsnį. Šiame straipsnyje ypatingas dėmesys skiriamas kontaktui su aukomis internetu. Teismų praktikoje Ispanijoje pabrėžiama, kad nusikaltimas laikomas įvykdytu, jei yra trys pagrindiniai elementai: kontaktas su vaiku, siūlymas susitikti ir konkretūs veiksmai, siekiant susitikimo (pvz., dovanos).

Vokietijos Baudžiamojo kodekso 176 straipsnis kriminalizuoja seksualinį nepilnamečių išnaudojimą⁴⁹. Atsakomybė kyla už jaunesnio negu keturiolikos metų vaiko viliojimą, kai jis imasi veiksmų ir siekia seksualiai išnaudoti. Svarbu paminėti, kad nusikaltimu laikomas pats faktas, jog komunikacija buvo su seksualine iniciatyva, realus susitikimas nėra būtinas. Šio straipsnio 4 dalyje numatyta atsakomybė už veiksmus, kuriais siekiama įtraukti vaiką į seksualinę veiklą, įskaitant pornografinės medžiagos rodymą ar kitokį psichologinį poveikį. Už tokius veiksmus numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo trijų mėnesių iki penkerių metų. Nuo 2020 m. Vokietijoje buvo išplėstas įstatymo taikymas, įtraukiant atvejus, kai pilnametis asmuo bendrauja su asmeniu, apsimesusiu vaiku, turėdamas ketinimą įvykdyti seksualinį nusikaltimą.

Konkrečiai lyginant Lietuvos ir Jungtinės Karalystės reguliavimą galima pastebėti esminį skirtumą – JK požiūris viliojimo aspektu yra platesnis ir geriau pritaikytas šiuolaikinėms realijoms. Lietuvos BK 152¹ straipsnyje atsakomybė numatyta už viliojimą, siejant su siūlymu susitikti. Tuo tarpu JK įstatyme numatytas baudžiamasis persekiojimas už bendravimą, kai siekiama psichologiškai paveikti bei įgauti pasitikėjimą. Taip pat JK normoje įtvirtinta, kad nėra būtinas fizinis kontaktas ar susitikimo buvimas, užtenka tiesiog parodyti seksualinį ketinimą. Šis

⁴⁷ Jungtinės Karalystės Seksualinių nusikaltimų įstatymas [ang. Sexual Offences Act] (2003-11-30, paskutinis pakeitimas ir papildymas 2024-01-31);

⁴⁸ Ispanijos Baudžiamasis kodeksas [isp. Código Penal] (1994-11-24, paskutinis pakeitimas ir papildymas 2024-06-11);

⁴⁹ Vokietijos baudžiamasis kodeksas [vok. Strafgesetzbuch] (1871-05-15, paskutinis pakeitimas ir papildymas 2024-11-13);

platesnis požiūris leidžia efektyviau reaguoti į viliojimą dar ankstyvojoje stadijoje, taip pat ir apimant internetines erdves. Lietuvoje įtvirtintai viliojimo sąvokai esant siauresnei ji tampa nenaudojama, nes yra apsunkintas veikos kvalifikavimas dėl ribos tarp pasirengimo ir baigtos veikos. JK esantis modelis galėtų tapti pavyzdžiu Lietuvai tobulinant normą.

Pastebima, kad šių trijų valstybių teisiniu reguliavimu siekiama užkirsti kelią nepilnamečių seksualiniam išnaudojimui, kriminalizuojant ne tik pačius veiksmus, bet ir pasirengimo stadijas, kurios apima ne tik fizinį kontaktą, bet ir socialinę erdvę. Jungtinė Karalystė ir Ispanija aiškiai apibrėžia viliojimo veiksmus ir numato griežtas bausmes, net jei faktinis susitikimas neįvyksta. Vokietija taip pat taiko griežtas sankcijas už veiksmus, kuriais siekiama įtraukti vaiką į seksualinę veiklą. Šių valstybių patirtis parodo, kad efektyvus teisinis reguliavimas, suderintas su šiuolaikinėmis grėsmėmis, yra būtinas norint užtikrinti vaiko apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo.

IŠVADOS/CONCLUSION

1. Viliojimo kaip nusikalstamos veikos samprata nėra vienareikšmė – tiek lingvistiniu, tiek moksliniu požiūriu ji apima platų elgesių spektrą, dažnai susijusį su manipuliacija, psichologiniu spaudimu ir pasitikėjimo įgijimu. Šiais procesais siekiama užmegsti pasitikėjimu grįstą ryšį su vaiku, palaužti jo atsparumą bei paruošti seksualiniam išnaudojimui. Viliojimo sąvoka nėra pakankamai tiksliai apibrėžta nei teisės doktrinoje, nei nacionaliniuose teisės aktuose, todėl tai trukdo formuoti nuoseklią teisės taikymo praktiką.
2. Tarptautiniai dokumentai, tokie kaip JT Vaiko teisių konvencija, Lanzarotės konvencija ir ES direktyva 2011/93/ES, suformavo tvirtą teisinį pagrindą vaikų apsaugai nuo seksualinio išnaudojimo, akcentuodami būtinybę kriminalizuoti viliojimą („grooming“) dar iki faktinio seksualinio kontakto įvykimo.
3. Užsienio valstybių praktika rodo, kad kriminalizavus kitoki viliojimo modelį, atsakomybė taikoma ne tik už fizinį kontaktą, bet ir už veiksmus internete. Atsakomybė taikoma ir už psichologinio poveikio veiksmus, siejamus su viliojimo procesu, šie modeliai padeda atpažinti veiką dar ankstyvoje stadijoje. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152¹ straipsnyje numatyta atsakomybė tik už jaunesnių nei 16 metų viliojimą, nors tarptautiniuose dokumentuose nurodyta, jog vaikais laikomi visi asmenys iki 18 metų. Dėl to 16–17 metų paaugliai, kurie taip pat yra pažeidžiami, nepatenka į šios normos ribas, kas parodo būtinybę peržiūrėti veikos apibrėžimą ir amžiaus kriterijų. Atlikta analizė leidžia teigti, kad tinkamiausiu Lietuvos teisinės sistemos tobulinimo atveju galėtų būti laikomas Jungtinės Karalystės modelis, kuris plačiausiai apima psichologinio poveikio ir internetinės komunikacijos aspektus, nepriklausomai nuo fizinio kontakto fakto. Taip pat, tikslinga perimti ir Ispanijos praktikoje skiriamą dėmesį internetinio ryšio su nepilnamečiu atvejams bei sankcijų griežtinimui, kai viliojimas yra vykdomas prievartos ar apgaulės būdu.
4. Viliojimo ir sunkesnių seksualinių nusikalstamų veikų ribos, kaip rengimosi išžaginti ar seksualiai prievartauti praktikoje yra persidengiančios. Viliojimas priskiriamas psichologine pasirengimo forma, kai siekiama įgyti vaiko pasitikėjimą, tačiau nesama fizinio kontakto. Kiti sunkesni seksualiniai nusikaltimai apima aiškesnį veiksmų konkretumą. Nesant aiškiai ribai tarp šių veikų, kyla kvalifikavimo sunkumų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS/LEGAL REFERENCES

Teisės aktai/legislation

1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES (2011).
2. Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prie juos (2007).
3. JT vaiko teisių konvencija (1990).
4. Jungtinės Karalystės Seksualinių nusikaltimų įstatymas [ang. Sexual Offences Act] (2003-11-30, paskutinis pakeitimas ir papildymas 2024-01-31)
5. Vokietijos Baudžiamasis kodeksas [vok. Strafgesetzbuch] (1871-05-15, paskutinis pakeitimas ir papildymas 2024-11-13).
6. Ispanijos Baudžiamasis kodeksas [isp. Código Penal] (1994-11-24, paskutinis pakeitimas ir papildymas 2024-06-11).
7. LR baudžiamasis kodeksas (2003 05 01), Žin. (2000, Nr. 89-2741).
8. LR baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151¹, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100¹, 100², 152¹, 251¹ straipsniais įstatymas, Žin. (2014, Nr. 89-2875).

Teismų praktika/Case law

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 670/2007.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2013.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315/2014.

Mokslinė literatūra/Special literature

12. B. BENAVENTE, D. A. DÍAZ-FAES, L. BALLESTER, N. PEREDA, „Commercial Sexual Exploitation of Children and Adolescents in Europe: A Systematic Review“, Trauma, Violence, & Abuse, 23(5) (2021): 1529–1548.
13. BENAVENTE, B., DÍAZ-FAES, D. A., BALLESTER, L., PEREDA, N., Commercial Sexual Exploitation of Children and Adolescents in Europe: A Systematic Review, Trauma, Violence, & Abuse 23(5) (2021).
14. CHIU, J., QUAYLE, E., Understanding online grooming: An interpretative phenomenological analysis of adolescents' offline meetings with adult perpetrators (2022).

15. CHOI, K.-S., LEE, H., „The Trend of Online Child Sexual Abuse and Exploitations: A Profile of Online Sexual Offenders and Criminal Justice Response“, *Journal of Child Sexual Abuse*, 33(6) (2024): 804–823.
16. COLLINGS, S., Defining and delimiting grooming in child sexual exploitation, (2022 06 13).
17. FRANCHINO-OLSEN, H., Vulnerabilities Relevant for Commercial Sexual Exploitation of Children: A Systematic Review, *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1) (2021).
18. GIRDENIS, T., ZAJANČKAUSKIENĖ, J., SEGAL, A., „Jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkimo ir seksualinio prievartavimo atribojimo problemos Lietuvos teismų praktikoje“, *Jurisprudencija*, 29(1) (2022).
19. GRUODYTĖ, E. ir kt., Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2021).
20. INTĖ, O., TVARONAVIČIENĖ, A., VASARIENĖ, D., „Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo metodinis vadovas“, (Vilnius, 2024).
21. KILIKEVIČIENĖ, V., VILTRAKYTĖ, I., „Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus ir paauglius Lietuvoje“, *Visuomenės sveikata*, 22(2) (2012).
22. OST, S., *Child Pornography and Sexual Grooming: Legal and Societal Responses* (New York: Cambridge University Press, 2009).
23. SREENIVAS, S., What Is Sexual Grooming?, (2024 10 17).
24. VILKS, A., „Cybercrime and Sexual Exploitation of Children in e-Environment in the Context of Strengthening Urban and Rural Security“, *SHS Web of Conferences*, 68 (2019).

Kiti šaltiniai/Other references

25. European Institute for Gender Equality, *Combating Cyber Violence against Women and Girls: Developing an EU Measurement Framework*, (2025).
26. Europos Komisija, Atnaujinus baudžiamosios teisės normas, kova su seksualine prievarta prieš vaikus įgaus didesnę pagreitį, (Strasbūras, 2024 02 06).
27. Krašto apsaugos ministerija, Nacionalinė kibernetinio saugumo būklės ataskaita (2023).
28. Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internete <<https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/V/vilioti>> [aplankyta 2025 05 15].
29. MARSH, S., „Fifteen Times More Child Sexual Abuse Material Found Online Than 10 Years Ago“, *The Guardian* (2021 11 13).
30. UNICEF, Fast Facts: Violence Against Children Widespread, Affecting Millions Globally, (2024 11 04).

SUMMARY

THE MATTER OF CRIMINAL LIABILITY FOR GROOMING A PERSON UNDER THE AGE OF SIXTEEN

This article examines the issue of criminal liability for grooming minors under the age of sixteen within the context of the Lithuanian criminal law. It explores how this criminal offence is settled in the Criminal Code of the Republic of Lithuania (Article 152¹), identifies the main practical challenges associated with the application of this provision, and analyses the conceptual and procedural boundaries surrounding its interpretation. The study evaluates whether the current legislative formulation is sufficiently clear and effective to provide real protection for children, especially in the digitized environment.

The research demonstrates that the offence of grooming is often difficult to distinguish from other sexually motivated crimes such as preparation to commit rape or sexual assault, actual rape, and sexual coercion. These conceptual overlaps pose significant obstacles in both the pre-trial investigation and trial stages. The article offers an in-depth analysis of the definition of grooming, examining of its development in scientific literature and international documents. Further, the article investigates the concept of grooming as it is elaborated in both academic discourse and international legal instruments. It provides a comparative overview of the phenomenon in the context of European Union law, with a particular emphasis on Directive 2011/93/EU and the Lanzarote Convention. These instruments obligate Member States to criminalise not only physical acts of sexual abuse, but also preparatory conduct - such as the manipulative establishment of trust and psychological influence over a child - with the intent to commit a sexual offence.

In Lithuania there are significant difficulties in qualifying grooming conduct and interpreting evidence in a manner consistent with the goals of child protection. When compared to the legal systems of countries such as the United Kingdom, Spain, and Germany, the Lithuanian regulation appears to be narrower in scope, less applicable and insufficiently tailored to address modern threats, particularly those emerging in online settings.

As a result, the article argues for a reassessment of Article 152¹ of the Criminal Code. It recommends expanding the scope of this provision and redefining the legal concept of grooming to encompass a wider range of preparatory behaviours. Such reform would allow for more effective legal protection of minors, both in the physical world and in virtual environments. The findings of this research confirm that the existing legal framework in Lithuania does not ensure adequate protection for minors and that legislative alterations are urgently needed.

KEY WORDS

Grooming, digital environment, criminal liability, international obligations.